

Koistinen Ella

Uusperhe lapsen silmin

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Luokanopettajan koulutusohjelma
2019

Kandidaattitutkielmani aihe koskee uusperhettä lapsen näkökulmasta. Tarkastelen lasten hyvinvointia muuttuneessa perhesuhteessa olemassa olevien tutkimusten pohjalta. Uusperhettä itsessään on tutkittu melko paljon, mutta lapsen näkökulmaa käsittelevä tutkimus on ollut vähäistä. Perhe on rajoiltaan hyvin epäselkeä ja määrittelijänsä näköinen, mikä tuo itsessään haasteita kyseisen teeman tutkimiseen.

Muuttuvat perhesuhteet ja erilaiset perhemuodot ovat nykypäivänä yleistymässä, minkä lisäksi lasten hyvinvointi on nostettu yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön. Uusperhe perhemuotona on hyvin yleinen; tällaisessa perhemuodossa elää Suomessa noin 9 prosenttia kaikista lapsiperheistä.

Perherakenteiden sekä ulkoisten ja sisäisten voimavarojen muutokset vaikuttavat suuresti lasten hyvinvointiin, ja tutkimusten mukaan uusperheiden lapsilla on hieman enemmän ongelmia kuin muissa perhemuodoissa elävillä lapsilla haasteiden kohdistuessa emotionaalisiin ja käyttäytymisongelmiin. Tulevana luokanopettajana pidän tärkeänä sitä, että muuttuneiden perhemuotojen ja -suhteiden vaikutukset esimerkiksi oppimiseen ja käyttäytymiseen tunnistetaan ja tiedostetaan entistä paremmin.

Tutkielmani osoitti lasten voivan pääsääntöisesti hyvin uusperheissä, mutta heillä olevan silti ongelmia esimerkiksi tunteiden käsittelyssä ja jonkin verran ongelmia koulussa verrattuna muihin perhemuotoihin. Todellista kokonaiskuvaa on kuitenkin vaikea saada.

Haaste uusperhetutkimuksen kentällä ovat todenmukaiset tutkimustulokset. Tutkimuksiin valikoituvat perheet ovat yleensä hyvin samankaltaisia, hyvin toimivia perheitä, jolloin suurimmat ongelmat jäävät tutkimuksen ulkopuolelle.

Sisältö / Contents

1. Johdanto	5
2. Tutkimusmenetelmät	7
2.1. Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset	7
2.2. Kirjallisuuskatsaus tiedonkeruumenetelmänä	7
3. Perheen moninaisuus	10
3.1. Perheen määrittelyä.....	10
3.2. Uusperhe yhtenä perhemuotona.....	14
3.3. Perheen hyvinvoinnista.....	15
4. Uusperhe lapsen silmin	17
4.1. Lasten suusta.....	17
4.2. Uusperheet kansainvälisesti	20
4.3. Avioeron vaikutukset ikäryhmittäin.....	20
5. Johtopäätökset ja luotettavuuden tarkastelua	23
5.1. Pohdinta	23
5.2. Eettisyys ja luotettavuus	26
5.3. Jatkotutkimusaiheita	27
6. Lähteet	29

1. Johdanto

Kandidaatintutkielmani aihe käsittelee uusperheitä lapsen näkökulmasta. Kiinnostukseni aiheeseen kumpuaa omista henkilökohtaisista kokemuksistani uusperhe-elämisestä, jonka pohjalta halusin tutkia aihetta lisää. Olen kiinnostunut ensisijaisesti siitä, miten ja millaisia tutkimuksia aiheesta on tehty. Uusperheitä on tutkittu niiden yleistyessä, mutta lapsen näkökulman huomioivaa tutkimusta on edelleen vähäisesti.

Olosuhteiden muuttuessa huoli lasten hyvinvoinnista on noussut yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön, jossa lapsen asemaa korostetaan (Broberg 2010, 11). On siis erittäin tärkeä tuoda esille, miten lapset kokevat ja mieltävät uusperheen. Näkökulma on hyvin ajankohtainen, koska esimerkiksi vaikeiden perhesuhteiden tuoma stressi voi vaikuttaa oppimistuloksiin negatiivisesti, jolloin luokanopettajan on tärkeä pystyä havaitsemaan mahdollisia muutoksia lapsessa.

Perheet ovat olleet muutoksessa 1970-luvulta lähtien. Muun muassa lisääntyneet ja yleistyneet avioerot ovat vaikuttaneet perheiden moninaisuuteen, jolloin myös uusperheiden määrä on kasvanut. (Ritala-Koskinen 2001, 9.) Erilaiset perhesuhteet ja -käsitteet ovat siis arkipäivää monelle suomalaiselle lapselle ja yhä moninaistuvat perhesuhteet ovat luoneet aiheellisen huolen lasten hyvinvoinnista nostoen tämän yhteiskunnallisen keskustelun keskiöksi (Broberg 2010, 11). Perhesuhteiden muuttumisella voikin olla merkittäviä vaikutuksia lapsiin, minkä vuoksi haluan selvittää lasten hyvinvoinnin tilaa uusperheissä.

Tilastokeskuksen mukaan uusperheiden osuus kaikista lapsiperheistä Suomessa on 9,1% ja lukema on pysynyt lähes samana useamman vuoden (Tilastokeskus, perheet, 2016). Tilastokeskus määrittelee uusperheen koskemaan perhettä, jossa lapset ovat alle 18-vuotiaita. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että perhettä ei määritellä enää uusperheeksi silloin, kun lapset saavuttavat täysi-ikäisyyden, joka osaltaan vaikuttaa tilastojen luotettavuuteen. Vaikka perhe tai sen sisällä elävät suhteet eivät lakkaa olemasta, rajaan tutkimukseni koskemaan alle 18-vuotiaita, jolloin lapset käyvät vielä peruskoulua. Perhe on instituutio, joka toimii lapsen

keskeisenä kasvuympäristönä ja vaikuttaa lapsen kasvuun sekä kehitykseen. (Broberg 2010, 14.)

Perhesuhteiden muutosten heijastuessa perheen sisäisiin ihmissuhteisiin, lasten hyvinvointi on erittäin haavoittuvainen ja aiemmissa tutkimuksissa uusperheiden lapsilla on huomattu olevan enemmän ongelmia muihin lapsiin verrattuna (Broberg 2010, 13). Pidän tärkeänä, että luokanopettajat tiedostavat ja tunnistavat mahdolliset perhesuhteiden vaikutukset lasten hyvinvointiin, jotta pystymme edesauttamaan lasten hyvinvointia.

Lapsen asemaa korostetaan nykyään enemmän yhteiskunnallisessa keskustelussa, joka näkyy myös esimerkiksi lainsäädännössä ja eri järjestöjen toiminnassa. Lapsia on suojeltu muun muassa YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksella. On tärkeä tietää, miten lapset voivat suomalaisissa uusperheissä, sillä aikaisempien tutkimusten perusteella uusperheiden lapsilla on hieman enemmän ongelmia kuin muiden perhetyyppien lapsilla (Broberg 2010, 35). Avioerojen vaikutuksista lapsiin on hyvin paljon tutkimuksia ja perherakenteiden muutokset ovatkin yhteydessä lisääntyneisiin avioeroihin (Väänänen 2013, 60).

2. Tutkimusmenetelmät

2.1. Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän kandidaatintyöni tutkimuskysymykseni ovat: Miten suomalaiset lapset kokevat uusperheen tehdyissä tutkimuksissa? Ja miten he siinä voivat?

Näillä kysymyksillä pyrin vastaamaan tutkimusongelmaani eli siihen, miten lapset voivat suomalaisissa uusperheissä. Kandidaatintutkielmani on kirjallisuuskatsaus, jonka tarkoituksena on selvittää, mitä tutkittavasta aihealueesta on aikaisemmin kirjoitettu. Vastaan tutkimuskysymyksiini laadullisin menetelmin ja turvaudun tutkimuksessani jo olemassa olevaan tutkimusaineistoon, joka on ominaista kirjallisuuskatsaukselle (Johansson 2007, 3, 5; Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 1997, 114). Keskeiset käsitteet tutkielmani kannalta ovat: perhe ja uusperhe, minkä lisäksi käsittelen hieman myös hyvinvointia sosiaalisessa merkityksessä.

Kandidaatintutkielmani tarkoitus on selvittää yleisesti uusperheiden tilaa nyky-yhteiskunnassa; miten näiden perheiden lapset kokevat ja mieltävät uusperheen sekä sen luomat uudet perhesuhteet. Tutkielmani tuo myös esille perhetutkimuksen kenttää ja miten se on osaltaan muovannut perhekäsityksiä. Perhetutkimuksen kenttä on laaja, mutta uusperheiden ollessa melko uusi perhemuoto, tutkimuskenttä lasten näkökulmasta on varsin suppea. Kirjallisuuskatsaukseni soveltaa kuvailevaa kirjallisuuskatsausta (Salminen 2011, 3).

2.2. Kirjallisuuskatsaus tiedonkeruumenetelmänä

Kirjallisuuskatsaus tiedonkeruumenetelmänä toimii kandidaatintutkielman kirjoittamisessa sen tarkoitusperän vuoksi. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on jo olemassa olevan teorian kehittämisen lisäksi uuden teorian luonti sekä arviointi. Koska kandidaatintutkielman tarkoitus on luoda kokonaiskuvaa ja arvioida jo luotua teoriaa, kirjallisuuskatsaus tiedonkeruumenetelmänä on erittäin tarkoituksenmukainen. Kirjallisuuskatsauksen yksi

tarkoitus on myös arvioida kriittisesti tietoa ja sen luotettavuutta, johon kandidaatintutkielmassa pyritään. (Salminen, 2011, 3-6.)

Kirjallisuuskatsaus on kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen metodin yhdistelmä, jota voidaan kutsua myös nimellä ”mixed method”. Tekemällä tutkimusta jo tehdyistä tutkimuksista, luodaan mahdollisuuksia uusille tutkimuksille sekä pohjaa uusille tutkimustuloksille. (Salminen, 2011, 3-6.)

Silloin, kun kirjallisuuskatsaus valitaan tutkimusmenetelmäksi, päälähteinä toimivat alan johtavat kansainväliset lehdet (Salminen, 2011, 31). Oman tutkielmani kohdalla aiheitani koskevaa tutkimustietoa alan lehdissä oli erittäin niukasti, joten päälähteinäni käytin lähes kokonaan tieteellisiä monografioita ja muiden asiantuntijaorganisaatioiden tuottamia tutkimuksia ja selvityksiä pääpainotukseni kohdistuessa tieteellisiin artikkeleihin. Asiantuntijoiden tekemien tutkimusten ja raporttien valinnassa täytyy kuitenkin olla erittäin tarkka, sillä osa tutkimuksista saattaa Salmisen (2011) mukaan olla ”värittyneitä” johtuen siitä, kelle ne ovat tuotettuja. Tieteelliset artikkelit antavat ajankohtaisen näkökulman tutkielmaani niiden tarjoamien uusimpien tutkimustulosten johdosta (Salminen 2011, 31.) Lääkäimistä tutkimuksista käytin lähinnä tietoa, jonka huomasin toistuvan myös uusissa tutkimustuloksissa. Kaikki lähteeni ovat haettuja tunnetuista sähköisistä tietokannoista sekä yliopiston kirjastosta, jotka tarjoavat laadukkaita tieteellisiä lähteitä tutkielmaani. Koska tutkielmani aiheen pääpaino on suomalaisten uusperheiden lasten tilassa, päälähteinä käytin suomalaisia tutkimuksia. Usein kielivalintaa vaikeuttaa tutkimusten julkaisujen painottuminen Yhdysvaltoihin. Tämä saattaa kuitenkin johtaa sellaisten ulkomaisten julkaisujen unohtumiseen, jotka saattavat olla tärkeitä tutkimuksen kannalta. (Salminen 2011, 33.)

Aloitin kandidaatintutkielmani tekemisen syksyllä 2017 lukemalla useita jo tehtyjä kansainvälisiä sekä kotimaisia tutkimuksia aiheeseeni liittyen. Aineiston valinnan kannalta pidin tärkeänä aiheen rajausta. Perhe ja uusperhe ovat käsitteinä erittäin laajoja, joten aineiston rajaaminen koskemaan pääsääntöisesti suomalaisia tutkimuksia oli aiheellinen. Selasin myös kandidaatintutkielmia saadakseni vinkkejä omaan tutkielmaani. Aikataulutin kandidaatintutkielmani valmistumisen keväälle 2019. Tiedonhaussa käytin yleisimpiä sähköisiä tietokantoja, kuten google scholaria sekä ebscoa. Kotimaisten tutkimusten etsimiseen käytin Oula-Finnaa. Sain apua myös yliopiston kirjaston informaatioilta, jotka

auttoivat oikeiden hakutermien kanssa. Aiheita tutkielmaani hain muun muassa hakutermeillä: ”uusperhe”, ”näkökulma”, ”lapset”, ”nuoruus”, ”stepfamily”, ”blended family”. Luin paljon aiheeseeni liittyviä kandidaatintutkielmia, jotka johdattelivat minua uusiin lähteisiin. Näiden lähteiden kanssa raja-
us oli erittäin suuressa roolissa, sillä helposti eksyy ohi aiheesta. Tämän vuoksi pyrinkin pysymään mahdollisimman tiukasti vain tutkimassani aiheessa eli lasten näkökulmassa. Tutkielmassani käytän termiä uusperhe, koska ajattelen sen olevan ymmärrettävin ja yleisin.

3. Perheen moninaisuus

Seuraavassa luvussa käydään läpi kirjallisuuskatsaukseni kannalta keskeiset käsitteet. Ensimmäinen luku käsittelee katsaukseni ehkä merkittävintä aihetta, perhettä. Perhe -käsite, sen historia ja muovautuminen nykyiseen muotoonsa täytyy ymmärtää, sillä käsite on erittäin laaja ja kontekstiin sidonnainen sekä tulkitsijastaan riippuvainen. Toinen pääkäsitteistä, uusperhe, on perheeseen verrattuna melko nuori. Vaikka sille on esimerkiksi tilastokeskuksen määrittelemä virallinen selitys, on se silti määrittelijänsä näköinen, ja jokaiselle siinä elävässä omannäköisensä perhemuoto. Tarkastelen uusperhettä lapsen näkökulmasta, jolloin hyvinvointi tulee väistämättä esille.

3.1. Perheen määrittelyä

Tutkielmani kannalta perhe on keskeisin käsite. Täytyy ymmärtää perhetutkimuksen historiaa ja sen määrittelyjä, jotta voidaan käydä keskustelua uusperheestä. Yhteiskunnan instituutioista perhe on yksi vanhimmista. Käsitteenä se on ollut olemassa hyvin pitkään, mutta sen määritelmät sekä perheen koostumus vaihtelevat eri aikoina, joka vaikeuttaa myös itse käsitteen määrittelyä. Perhe onkin rajoiltaan joustava ja jatkuvasti muuttuva prosessi, jota ei pystytä määrittelemään selkeärajaiseksi ja staattiseksi ilmiöksi. (Jokinen 2017, 126.) Kuitenkaan yhtäkään määritelmää perheestä ei ole täysin hyväksytty perhetutkimuksen kentällä (Jokinen ym. 2014, 167). Vuosisatoja kestänyt yksilöllistymisen prosessi osuu perheen ja avioliiton institutionaaliseen kehitykseen, joka on modernisaation yksi keskeisimmistä kehityskuluista. Yksilöllistymisen kehityksen taustalla ovat esimerkiksi teollistuminen sekä kaupungistuminen. Tämä selittää perheen alati muuttuvaa prosessia, sillä yksilöllisyyteen liittyvät valinnat eivät ole riippuvaisia perinteistä tai yhteiskunnallisista instituutioista, vaan perustuvat yhä enemmän itsenäisiin valintoihin. Kaikki valinnat ovat muutokselle altistuvia, koska ne ovat neuvoteltavissa ja tehtävissä uudestaan, kuten myös moninaistuva perhe. (Salminen 2017, 149.)

Perheillä on suuri merkitys yhteisöissä, sillä muiden instituutioiden rinnalla tai yksin, perhe huolehtii lasten hankkimisesta sekä kasvatuksesta. Tärkeämpänä pidetäänkin perhetutkijoiden

keskuudessa perheen toimintaa sen koostumuksen sijaan. (Jokinen 2017, 126.) Eri perhetutkimusten suuntauksilla on kuitenkin omia määritelmiä ja näkökulmia perheen määrittelemiseen ja sen koostumukseen. Perhe on ollut olemassa käsitteenä hyvin pitkään, mutta sen määritelmät ovat muuttuneet vuosien varrella. Perheestä on tullut yhä moninaistuvampi käsite, joka saatetaan ymmärtää ja kokea eri tavoin jopa saman perheen sisällä. Perhe on ollut yhteiskunnan perusyksikkö, mutta käsitteenä ja muotona se ei ole pysynyt staattisena. Lapsilukujen pienentyessä, varsinkin länsimaissa, perhemallien moninaisuus on nykyarkea. (Ketola 2017, 5.) Vaikka se saatetaan kokea eri tavoin, silti perheen muodostumisen perustana pidetään irrationaalista ja epävarmaa tunnetilaa, jota kutsutaan rakkaudeksi. Stenbergin (1988) mukaan onnellisen parisuhteen sekä perheen yhdessä pysymisen edellytyksiä ovat rakkauden kolme elementtiä. Nämä perusedellytykset ovat intohimo, läheisyys sekä sitoutuminen. Vaikka perhettä sitoo tunneside, on sillä kuitenkin oikeuksia, velvollisuuksia, vastuita ja tehtäviä yhteiskunnan jäsenenä. (Keurulainen 2014, 51.)

Väestötilastoista nousee useasti kolme perhetyyppiä: uusperheet, yksinhuoltajaperheet sekä biologiset perheet, jotka tunnetaan paremmin ydinperheinä. Avoliittojen yleistyessä ja avioerojen kasvaessa, yli puolet uusperheiden vanhemmista elävät avoliitossa. (Väänänen, 2017, 9.)

Aikaisemmissa tutkimuksissa perheen käsitettä on pidetty ennalta määrättyinä, eikä sitä ole missään vaiheessa problematisoitu, joka hankaloittaa sen määrittelyä. ”Kysymys perheen muuttumisesta on vahvasti sidoksissa siihen, miten perheen määrittelemme.” (Tolkki-Nikkonen 1990, 11.) Perheen määritelmät ovat alati muuttuvia, senhetkisen vallitsevan ajattelumallin mukaisia käsityksiä. Usein erilaiset perhemallit nimetään vasta myöhemmin niiden ilmenemisen jälkeen. Esimerkiksi 1980-luvun perheen määrittelyyn on ehdotettu monta erilaista näkökulmaa, jotka ovat jo yleisesti ”hyväksytyjä” 2000-luvulla. Perhe käsite pitäisikin laajentaa sisältämään muutkin kuin ydinperheet. Vaihtoehtoisesti koko perheen käsite tulisi unohtaa sen harhaanjohtavuuden takia. (Tolkki-Nikkonen 1990.) Perhetutkimus ei käsitteen määrittelyn osalta ole muuttunut, sillä monet tutkijat kieltävät perheen yleispätevän määrittelyn mahdollisuuden (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 7). Perhe käsitteenä on käytännössä täysin riippuvainen määrittelijästä, määrittelijän kokemuksesta ja vallitsevasta ajasta. Tästä huolimatta tilastokeskus (2016) on määritellyt perheen seuraavasti: ”Perheen

muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia.” Vaikka perheen määrittelyjä on monia, joissakin perhetutkimuksen suuntauksissa ajatellaan kaikkien perheiden olevan pohjimmiltaan hyvin samankaltaisia. Ne rakentuvat, kun perheeseen syntyy lapsi tai lapsia, mutta niiden muodostuminen riippuu kulttuurista ja sosiaalisista käytännöistä eli ne ovat sitoutuneita aikaan ja paikkaan. (Jallinoja ym. 2014, 7.) Tutkijoilla on modernin perheen hyvinvoinnista eriäviä mielipiteitä. Toiset ajattelevat perheen voivan melko huonosti ja toiset ajattelevat perheen selvinneen erittäin hyvin yhteiskunnallisten muutosten keskellä (Broberg 2010, 15).

Joissakin yhteyksissä perhe nostetaan parhaaksi systeemiksi huolehtimaan sosialisatiosta, koska ihmisyhteisön jatkuvuudelle on miltei välttämätöntä huolehtia vastasyntyneen sosiaalistamisesta yhteisön jäseneksi. Yleensä tämä huolenpidon tehtävä kuuluu perheelle. Perheelle asetetaan myös muita tehtäviä sosiaalistamisen lisäksi, kuten hoiva, huolenpito, yhteisöllisyys, vuorovaikutus, perinteensiirto ja kasvatus. Toisen näkökulman kautta katsottuna perhe ymmärretään tekemisen kautta, eikä oikeastaan käsitettä ”perhe” käytetä. Perhe nähdään suhteina, toimintana sekä määritelmänä. Perheen rajoista sekä suhteista käydään jatkuvia neuvotteluja, joka johtaa päättymättömään ideologiseen prosessiin ja valtataistelun muodostumiseen. Perheen sisällä tapahtuvista tehtävistä ei puhuta niinkään roolituksina, jossa jokin olisi tietyn perheenjäsenen tehtävä, kuten ”isän tai äidin tehtävä”. (Jokinen, 2014, 168.)

Elämäntilanteen normatiivisuutta on muokannut perhe-elämän moninaistuminen, yksilöiden välisen elämänvaiheiden sijoittelu sekä jaksojen vaihtelu yksilöiden elämässä. Ydinperhe, jota on pitkään ihannoitu, ei ole enää niin tyypillinen tai pitkäkestoinen vaihe perhe-elämässä. Tämän normatiivisuuden vähentyminen on näyttäytynyt perhe-elämää koskevissa valinnoissa enemmän yksilön omina päätöksinä. Yhteiskunnalliset tai kulttuuriset kontekstit, kuten taloudellinen asema tai koulutustausta eivät enää sido ihmisten perhevalintoja, vaan yksilöllistymisen korostaminen irrottaa ne niistä. Miettinen kirjoittaa myös epäselvyydestä, miten ”uusvanhat” perhemuodot, esimerkiksi parien vapaaehtoinen lapsettomuus, yhdessä

mutta erillään asuminen, yksinhuoltajuus tai uusperheellisyys vaikuttavat perhesiteiden, kuten vanhemmuuden, parisuhteiden tai sukulaissiteiden muovautumiseen. (Jokinen 2014.)

Talcott Parson oli 1950-luvun yksi merkittävimmistä sosiologeista. Häntä pidetään suurten teorioiden (grand theory) luoja, joka antaa vastakkaisen näkökulman nykyajan valtavirta perhetutkimukselle. Parsons pitää perhettä universaalina, kun taas nykyajan perhetutkimuksessa perhettä kuvataan moninaisena ja edelleen moninaistuvana. Parsons perustelee universaaliala perhekäsitettä yhteiskunnan eriytyemisellä, jolloin perheen tehtäviä on siirtynyt muiden yhteiskunnan instituutioiden hoidettaviksi. Näitä tehtäviä ovat esimerkiksi opetus ja sairaanhoito. Kuitenkin perheen kahdesta tehtävästä tärkein on lasten socialisaatio, jota Parsonin mukaan mikään muu yhteiskunnan instituutio ei kykeneen hoitamaan yhtä hyvin. Toinen perheelle jäävistä tehtävistä on taata aikuisten persoonallisuuden vakaus. Perhekäsitteen moninaistumista ja perhesiteiden muuttumista voidaan selittää esimerkiksi Parsonsin ydinperheteorialla. Avioerolukujen kasvaessa ja naisten työssä käymisen yleistyessä 1950-luvun Amerikassa ydinperhekäsite muovaantui hieman. Tosin hän ei puhu ydinperheen kriisistä, vaan sen puhdistumisesta. Vaikka kyse onkin Amerikasta, sama muutos on ollut havaittavissa Euroopassa viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana. Perheen moninaistuminen on toisaalta kietoutunut kulttuuriseen kontekstiin sekä ajanjaksoon, sillä esimerkiksi aikaisemmin sille oli enemmän laillisia, uskonnollisia sekä moraalisia esteitä. Kulttuurinen konteksti tulee vahvemmin näkyville maissa, joissa perheeseen käsitetään esimerkiksi monta vaimoa, tai kahden miehen välinen avoliitto on ollut epävirallisesti kielletty. (Jokinen 2017,130; Jallinoja 2014, 19–22.)

Tätä uudenlaista perhesiteisiin liittyvää yksilöllisyyttä voidaan selittää yleistyneillä löyhillä sidoksilla, jotka ovat tulleet vahvojen traditioiden ja perinteisten yhteisöllisten siteiden tilalle. Näiden sosiaalisten sidoksien pysyvyys riippuu osapuolten kokemasta hyödystä suhteessa. Yksilöllistymistä tutkivat sosiologit ovat esittäneet, että nykyään elämää rakennetaan itsenäisesti ja oma identiteetti on jatkuvaa työtä ja reflektointia. Kuitenkaan perinteiset perhe- ja sukulaissuhteet eivät ole kadonneet, vaikka ne ovatkin muuttuneet. (Miettinen 2017, 183–184.) John Gills (1996) toteaa puhuttaessa perheestä, että meillä jokaisella on kaksi perhettä. Ensimmäinen on se epätäydellinen perhe, jonka kanssa elämme jokapäiväistä arkielämää.

Toinen taas on kuviteltu ideaali ja ajatus ihanteellisesta perhemallista, josta ajatus herää todellisesti perhejuhlissa ja kertomuksissa (Castrén 2009, 107).

3.2. Uusperhe yhtenä perhemuotona

Uusperheen määrittely on tutkimustani varten välttämätöntä, mutta sen määrittely kohtaa problematiikkaa. Tilastokeskus on määritellyt uusperheen lyhyesti koskemaan uutta liittoa niiden puolisoitten välillä, joilla on yksi tai useampia alle 18-vuotiaita lapsia edellisestä liitosta. Vuonna 1990 uusperheitä kaikista lapsiperheistä oli 6,9 prosenttia ja vuonna 2014 uusperheitä oli kaiken kaikkiaan 52 207 kappaletta, joka oli 9 prosenttia kaikista perheistä. Tilastokeskuksen määrittelyssä ei kuitenkaan oteta huomioon yli 18-vuotiaita. Suomessa suurimmassa osassa uusperheitä lapset ovat äidin kautta tulleita (45,7%). (Tilastokeskus, uusperhe, 2016) Uusperheen määrittelyä hankaloittaa ihmisten sekä perheiden erilaiset ajatukset ja mieltymykset uusperheen merkityksestä ja sisällöstä. (Cherlin 1981, 85.) Eri uusperheitä koskevissa teoksissa uusperhe kategoriaan mielletään kuuluvaksi myös erilaisia kokoonpanoja kuin mitä tilastokeskuksen (2016) määritelmä sisältää.

Uusperheellä on eri kielillä käytössä monia eri termejä, jotka ovat ristiriidassa esimerkiksi tilastokeskuksen määritelmän kanssa. Englanniksi uusperheestä käytetään esimerkiksi termejä ”blended family”, ”reconstituted family” ja ”stepfamily”, joka viittaa kirjaimellisesti perheen puolikkaisiin suhteisiin. Ruotsin kielessä käytetty termi ”styvfamilj” taas viittaa leskien muodostamiin perheisiin. Uusperhe ei siis välttämättä koske vain eronneiden uusia liittoja, vaan se voi ihmisestä ja perheestä riippuen olla määritelty koskemaan myös esimerkiksi leskien muodostamia uusia perheitä. Yhtä oikeaa vastausta uusperheen määrittelylle ei edes uusperhetutkimus anna, mutta sitä pyritään kuvaamaan eri tavoin eri uusperhetutkimuksissa. Toisaalta erilaiset määritelmät tuovat esille uusperhetutkimusten pyrkimykset tuoda esille kaikki mahdolliset variaatiot uusperheestä. (Ritala-Koskinen 1993, 13-14.) Kuitenkin esimerkiksi perhetutkimuksen kenttään verrattuna uusperheistä on suhteellisen vähän tutkimusta sen ollessa melko nuori tutkimuksen kenttä. Pelkkä uusperhe on vakiintunut suomalaiseen sanakirjaan vasta vuonna 1993. (Esim. Ritala-Koskinen 1993, 10-11; Gangon & Coleman 2004, 41.)

Kuitenkin uusperheistä on tehty tutkimuksia jo 1980-luvulla, jolloin sen terminologia ei ollut tarpeeksi kehittynyt tutkimaan perhemallia täysin ymmärrettävällä tavalla. Sitä on yrittänyt ymmärtää niin uusperheen jäsenet, kuin myös sitä tutkivat tutkijat. Riittävän sosiaalisen käsityksen, normien ja termistön puuttuessa on jouduttu lainaamaan suhdemääritelmiä ydinperheiltä, koska toimivien määritelmien luomisprosessi on ollut vasta tekeillä. (Beer 1988, 84.)

Amerikkalaisten tutkimusten mukaan uusperheiden eroamisprosentti on paljon suurempi kuin biologisten vanhempien muodostaman perheen. Alle 40-vuotiaiden naisten keskuudessa yli 62 prosenttia uusista solmituista avioliitoista päättyy eroon. Prosentuaalinen osuus kasvaa sitä enemmän, mitä enemmän lapsia on mukana näissä avioliitoissa. (Beer, 1988.)

3.3. Perheen hyvinvoinnista

Tutkimusten mukaan lasten hyvinvointiin liittyy vahvasti perhemuutokset sekä rakenne. Usein vanhempien ero koetaan riskitekijänä lapsen hyvinvointiin, mutta näin ei kuitenkaan ole. Suurempi riskitekijä on sisäisten ja ulkoisten voimavarojen muutos, joka näkyy lapsen hyvinvoinnissa. Nämä riskitekijät ovat konfliktit, sosiaaliset ja taloudelliset stressit sekä perhesuhteita koskevat muutokset. Esimerkiksi suurempana riskinä lasten ongelmille pidetään uusperheitä, joissa asuu molempien puolisoiden lapsia. Hyvinvoinnin kannalta esimerkiksi Moxnesin (2003) mukaan eron kokivat negatiivisemmin ne lapset, joiden perheen taloudellinen tilanne huononi eron myötä verrattuna lapsiin, joiden perheen taloudellinen tilanne ei muuttunut. (Broberg 2010, 36,40; Dunn 2002, 154-161).

Keurulaisen mukaan (2014) perheiden hyvinvointi kulminoituu kolmeen perhettä kohtaavaan vastuuseen. Perheen tehtävänä on huolehtia toimeentulosta, jota kuvataan aineellisena ulottuvuutena. Toisena tehtävänä on vastuu perheen onnellisuudesta ja sen koossapysymisestä. Tähän vaikuttaa elämänarvot, joka on hyvinvoinnin henkinen ulottuvuus ja kietoo sisälleen kulttuuripääoman käsitteen. Kolmantena tehtävänä on vastuu perheen sekä itsensä minäkuvasta. Hyvän minäkuvan rakentuminen vaikuttaa myös perheeseen. (Keurulainen 2014, 109.)

Tutkimuksen mukaan suomalaisilla uusperheiden lapsilla on enemmän ongelmia kotona, mutta vähemmän koulussa verrattuna yksinhuoltajien lapsiin (Luoma, Puura, Tamminen, Kaukonen, Piha, Räsänen, Kumpulainen, Moilanen, Koivisto & Almqvist 1999, 29-40). Brobergin (2010) tutkimus nostaa esille kaksi suurta kysymystä koskien lasten hyvinvointia uusperheissä. Ensimmäiseksi tutkimukset osoittavat, että uusperheen lapsilla olisi enemmän ongelmia ydinperheen lapsiin verrattuna. Ja toiseksi eron ja uusperheen perustamisen jälkeen toiset lapset selviytyvät hyvin ja pienellä osalla on hankalia ongelmia. Kuten monessa muussakin tutkimuksessa, Popenoe (2014) kirjoittaa uus- ja yksinhuoltajaperheiden lasten kärsivän muita enemmän emotionaalisista sekä käyttäytymisongelmista ja saavan apua ongelmiin ammattilaisilta kuin muissa perhemuodoissa elävät lapset. Tutkijat ajattelivat aikaisemmin yksinhuoltajaperheiden lasten voivan huonommin kuin uusperheiden, mutta uusien tutkimusten valossa tilanne on kääntynyt päinvastaiseksi. Uusperheiden taloudellisesta etulyöntiasemasta huolimatta, heidän lapsillaan on yhtä paljon tai enemmänkin käyttäytymisen ja tunteiden käsittelyyn liittyviä ongelmia. Thomsonin ym. (1992) tutkijoiden mukaan uusperheissä esiintyy muita perhemuotoja enemmän tiettyjä ongelmia. Näitä ovat kommunikointiin lasten kanssa liittyvät ongelmat sekä läheisyyden ja lämmön uupuminen verrattuna biologisiin vanhempiin. Näiden lisäksi tutkimukset osoittavat, että seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi lapsi joutuu todennäköisemmin isäpuolen kuin biologisen isän toimesta. (Popenoe, 2014, luku 1.)

Isän pienentyvästä roolista kasvattajana on puhuttu paljon. Amerikkalaistutkimuksen mukaan isä avioituu eron myötä uudelleen 80 prosentin todennäköisyydellä, siirtäen kasvatuksen uuden perheen lapsipuoliinsa. Tästä Furstenberg (1988) käyttää nimitystä ”lapsivaihto” ja ”katoava isä”, joka tutkimusten mukaan vähentää kontaktia biologisen isän ja lapsen välillä. (Popenoe 2014, luku 3.)

4. Uusperhe lapsen silmin

Seuraava pääluku tarkastelee kirjallisuuskatsaukseni pääaihetta. Se tuo esille eri näkökulmia lasten ajatuksista ja mielipiteistä uusperheessä elämisestä sekä heidän tunteitansa siinä. Luvusta käy ilmi uusperheen määrittelyn vaikeus ja monimutkaisuus, jossa jokaisen uusperhe-elämä on muovautunut omanlaiseksi kokonaisuudeksi. Kuitenkin luku sisältää vain erittäin pienen pintaraapaisun aiheesta, jota on tutkittu melko vähän Suomessa. Käsittelen luvussa haastatteluja uusperheiden lapsista sekä tutkimusta avioeron seurauksista ikäluokittain.

Lapset kokevat uusperheen eri tavoin aikuisiin verrattuna, eivätkä läheskään aina aikuisten mielipiteet, ajatukset ja kokemukset ole samoja kuin lapsilla. Uusperhettä käsittelevät tutkimukset, jotka käyttävät aikuisten kokemuksia tutkimuspohjana, eivät välttämättä kohtaa todellisuuden kanssa. Uusperhe koetaan muutenkin joka perheessä hieman eri tavoin, ja usein eron aikana esimerkiksi riitojen keskellä, lapsen hyvinvointi unohtuu. Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että avioero tuo epätasapainoa lapsen elämään ja uusperhe-elämän tutkimusta vaikeuttaa sen vaikea rajattavuus, johon vaikuttaa lapsen eletty sekä tuleva perhe-elämä sekä lapsen kehityksen vaihe (Kinnunen, Kyrönseppä & Koskinen 1990, 26).

Uusperhe nähdään ja koetaan hyvin eri tavoin eri perheissä ja jopa eri kulttuureissa. Lähtökohtaisesti tutkin uusperheiden käsityksiä lapsen näkökulmasta suomalaisissa perheissä, mutta käytän tutkielmassani kirjallisuutta ja tutkimuksia myös muista maista. Käytän tutkielmassani jo tehtyjä uusperheissä elävien lasten haastatteluja. Tutkimukset, joissa lapset tulkitsevat uusperhettä, ilmentävät sen monimuotoisuutta sekä antavat meille uuden näkökulman perhe- ja uusperhekäsitteen tarkasteluun (Ritala-Koskinen 2003).

4.1. Lasten suusta

Tässä kappaleessa tuon esille haastatteluja lapsien suusta, sekä kommentteja vanhemmilta koskien ydin- ja uusperheitä ja niiden rakentumista. Motiivini tutkielman tekemiseen koskien uusperheitä ja niiden lapsia tulee omista uusperhe-kokemuksistani ja niiden vaikeuksista.

Haluan tutkimuksellani nähdä, voiko olla myös onnistuneita uusperhesuhteita, miten niihin suhtaudutaan ja miten lapset ne kokevat.

Castrenin (2009) tekemissä uusperhettä koskevissa haastatteluissa, haastateltava Tuula koki uusperheen olevan raskas paletti, jota on vaikea pitää kasassa monimutkaisten perhesuhteiden vuoksi. Hän sanoo haastattelussa vaikeinta olleen sukulaissuhteiden muutokset, joita on moneen suuntaan. Haastateltava on naimissa ja hänellä ja miehellään on yksi yhteinen lapsi, minkä lisäksi molemmilla on lapsia edellisestä liitosta. Ihmissuhteiden kehittyminen oletetusta poikkeavalla tavalla luo vaikeuksia perhe-elämään. Uusperhe suhteissa kiintymyssuhteiden muodostumisen odotukset ja toiveet aiheuttavat lisäksi jännitteitä. (Castren 2009, 85-88.)

Aino Ritala-Koskisen (2001) tutki uusperhettä lapsen näkökulmasta, ja tutkittavana oli 15 uusperheen lasta. Lapset eivät juurikaan kommentoi fyysistä muuttamista tai siitä johtuvia muutoksia. Muutto kuvattiin vieraaseen ympäristöön siirtymisenä ja lähtemisenä tutusta vanhasta ympäristöstä. Myös useat lapset kyläilevät muualla asuvien biologisten vanhempien luona, ja muuttuvat sosiaaliset suhteet sekä koti- ja perheympäristö ovat jatkuvasti muuttuvia. Tiloja ja paikkoja tutkineissa lapsitutkimuksissa lapsuus koetaan olevan sidoksissa kotiin ja perheeseen. Perhesuhteiden muutokset kuitenkin voivat vaikuttaa lasten tiloihin ja pakkoihin, jolloin lapsuutta on vaikea sitoa esimerkiksi yhteen kotiin ja perheeseen. Lapsilla voi olla monta kotia, perhettä, tilaa ja paikkaa, jotka määrittelevät lapsen elämää. (Ritala-Koskinen 2001, 103; Alanen & Bardy 1990.)

Uusien suhteiden ja uusperheen muodostumista osa lapsista kuvaa positiivisena muutoksena, jolloin uusista isä- tai äitipuolista pidetään, kun taas osa kommentoi yhteen muuttamista samantekevänä tai etteivät muista miltä se tuntui. Muistamattomuus on vaikea tulkittava, koska se voidaan ajatella monella tapaa. Muistamattomuus voi johtua yksinkertaisesti sen ajan olleen lapselle hämärän peitossa, tai he eivät ole jaksaneet muistella tapahtumia. Muutos on voinut olla negatiivinen, jota ei haluta muistella, tai muutos ei juurikaan ole hetkauttanut lasta suuntaan tai toiseen. Osa lapsista oli tottunut asumaan esimerkiksi kahdestaan äidin tai isän kanssa, jolloin uusien suhteiden muodostuminen ja yhteen muuttaminen isä- tai

äitipuolen kanssa tuntui aluksi harmilliselta. Ne kuitenkin muuttuivat lasten mukaan yhdentekeviksi tai se ei harmittanut enää myöhemmin. (Ritala-Koskinen, 2001, 98-112.)

Vain yksi tutkittavista lapsista mainitsee ikävöivänsä toista biologista vanhempansa, muutoin muualla asuvat biologiset vanhemmat eivät tule mainituksi tutkimuksessa. Osa on taas harmissaan muuttamisesta pois kavereiden luona. Uusien ihmissuhteiden muutoksia kuvataan hyvin laaja-alaisesti eri kulmista. Lapset eivät ole uusperheen puolella tai sitä vastaan, joka voi tarkoittaa heidän pitävän uusista muodostuneista ihmissuhteista ja ajatella niiden tuovan iloa elämään tai sen luovan surua ja luopumista. (Ritala-Koskinen, 2001, 98-112.)

Ritala-Koskisen toisessa tutkimuksessa (2003) uusperheestä lapsen näkökulmasta 10-vuotias Arttu tulkitsee omaan perheeseensä kuuluvaksi niin biologiset vanhempansa kuin myös ”uudet vanhemmat” sekä heidän lapset ja muut sukulaiset ja isovanhemmat. Uusperheen tuomat uudet suhteet koetaan hyvin eri tavoin riippuen henkilöstä. Perheen määritelmä tässäkin tutkimuksessa ei ole selkeä tai yksiselitteinen kokonaisuus. Tutkimuksessa uusperheen myötä muodostuneet uudet suhteet esimerkiksi isäpuoleen ovat positiivisia ja uusi perheenjäsen koetaan niin sanotusti toisena isähahmona. (Ritala-Koskinen, 2003, 122-124.)

Amerikkalaistutkimuksen mukaan uusperheiden lapset kokevat enemmän stressiä kuin ydinperheen lapset. Tätä voidaan selittää muuttuvilla elämäntilanteilla, joihin uusperheiden lapset joutuvat ydinperheiden lapsia enemmän. Stressiä aiheuttavia tekijöitä ovat myös vanhempien eroon liittyvät lojaalisuusongelmat, biologisen vanhemman poismuuttamisen myötä. Erilaiset taloudellisen tilanteen muutokset sekä uuden ympäristön, esimerkiksi uuden koulun vaihdos luonnollisesti tuo lisää stressiä lasten elämään. Toisin kuin Bryanin (1978) tutkimuksessa käy ilmi, Rosenholmin (1989) tekemien haastatteluiden perusteella uusperheissä alku nimenomaan on positiivinen, jolloin uudet ihmiset hyväksytään välittömästi perheeseen ja heistä koetaan ihastumisen tunteita. Rosenholmin sanojen mukaisesti ihmisiin tutustutaan yritysten ja erehdysten kautta. (Rosenholm, 1989, 163-164.) Kivivuoren ja Savolaisen (2004) helsinkiläisnuoria koskeneessa tutkimuksessa ilmeni, että väkivaltaisuudet

olivat yleisempiä uusperheiden ja yksinhuoltajien lapsilla kuin ydinperheiden lapsilla (Kivivuori & Savolainen, 2004.)

4.2. Uusperheet kansainvälisesti

Kansainvälisesti tarkasteltuna uusperheiden lapsilla on enemmän psyykkisiä häiriöitä sekä emotionaalisen alueen ongelmia ydinperheiden lapsiin verrattuna. Tutkimuksissa havaittiin myös enemmän ongelmia kaverisuhteissa sekä sosiaalisen kompetenssin ongelmia. Vanhempien erolla ja uusperheiden muodostamisella on todettu olevan yhteyksiä päihteiden käyttöön sekä rikosten uhriksi joutumiselle. Näistäkin on kuitenkin kiisteltyjä tuloksia, sillä esimerkiksi Aquilinin (1994) mukaan lapsen ja äidin suhde ei heikenny avioeron myötä. Kuitenkin ydinperheiden lapsilla on enemmän turvallisia kiintymyssuhteita kuin uusperheiden lapsilla. (Broberg 2010, 42.)

Brown (2004) kirjoittaa amerikkalaisien uusperheiden tilasta sekä niissä elävistä lapsista. Tutkimusten mukaan biologisten vanhempien luona asuvat voivat paremmin kuin uusperheissä asuvat lapset. Kuitenkaan vielä ei ole pystytty selittämään, miksi tällaisia vaikutuksia lasten hyvinvointiin erilaisten perhemallien johdosta on olemassa, eikä niitä pystytä täysin selittämään taloudellisilla tekijöillä. Kuitenkin lasten käyttäytymisongelmia ja huonoa koulumenestystä voidaan osittain selittää vanhempien vähäisellä tuella sekä osallisuudella. Tutkijoiden mukaan esimerkiksi lapsiköyhyys vaihtelee suuresti eri perherakenteissa, mutta esittävät eriäviä mielipiteitä siitä, ovatko ne syitä vai seurauksia lapsiköyhyydelle, jotka edelleen vaikuttavat lasten hyvinvointiin. (Brown 2004, 351-367.)

4.3. Avioeron vaikutukset ikäryhmittäin

Kinnunen ym. (1990) tuovat esille Kellyn ja Wallersteinin tekemiä tutkimuksia, jotka määrittelevät avioeron tuomia vaikutuksia lapsiin ikäluokittain. Heidän mukaansa vaikutusten tarkastelu on realistisempaa, jos tutkimuksessa otetaan huomioon lasten kehitys. He jaottelevat tutkimukseen osallistuneet 60 lasta seuraaviin ryhmiin: nuorimmat leikki-ikäiset, vanhemmat leikki-ikäiset, esikouluikäiset, koulunsa aloittaneet, ikäryhmä 9-10-vuotiaat ja murrosikäiset.

Leikki-ikäiset, jotka luokiteltiin 2,5-3,5-vuotiaisiin, kokivat eroahdistusta sekä itkuisuutta ja ärtyisyyttä. Heillä eron pystyi huomaamaan leikeissä, joita väritti ilon puute, leikkimisen raskaus ja rajoitteellisuus. Kellyn ja Wallersteinin aiemmat tutkimukset ovat tuoneet esille isän merkityksen lasten elämässä. Tutkimuksissa olleissa perheissä isä oli lähtenyt ja lapset jääneet äitinsä kanssa, josta he ovat käyttäneet termiä ”isän riisto”. He korostavat pienten lasten kykyä muodostaa useita ihmissuhteita samanaikaisesti, jota on aiemmissa tutkimuksissa aliarvioitu. Vanhemmilla leikki-ikäisillä eli 4-5-vuotiailla esiintyi yhä samankaltaisia oireita kuin nuoremmillakin. Huomattiin myös vihaisuutta, surua sekä aggressiivisen käytöksen lisääntymistä, mutta samalla he kokivat erittäin suurta läheisyyden tarvetta. Tämä ikäryhmä koki myös itsensä syyllistämistä avioerosta. Ihmissuhde käsitykset ja niiden pysyvyys oli vahingoittunut.

Kolmanteen ryhmään luokiteltiin esikouluikäiset, 5-6-vuotiaat. Heidän kohdalla aggressiivisuus ja ahdistus purkaantui levottomuutena sekä huonotuulisuutena. Jossain määrin havainnoitiin eroahdistusta, mutta ero ei näyttänyt vaikuttavan kehitykseen tässä ikäryhmässä niin suuresti kuin nuoremmilla. Pohdittiin myös millä tavoin ero vaikuttaa lasten kehitykseen, esimerkiksi oidipaalivaiheesta latenssivaiheeseen siirryttäessä. Freudin (1981) mukaan oidipaalivaihe on psykoseksuaalinen tärkeä vaihe lapsen kehityksessä, jolloin lapsi kokee seksuaalissävytteistä kiintymystä omaan eri sukupuolta olevaan vanhempansa. Tämä tarkoittaa sitä, että tyttö kokee kiintymystä isäänsä ja poika äitiinsä. Latenssivaiheessa sukupuolivietillä on suhteellisen pieni merkitys puberteettiin saakka. Latenssivaiheeseen ajateltiin vaikuttavan isän poissaolo, jolloin eritoten poikien elämästä puuttui samastumiskohde. 5-6-vuotiaat kykenevät jo ilmaisemaan verbaalisesti tunteitaan ja halujaan, joita tutkimukseen osallistuneet tekivät. Jo luodut perheen ulkopuoliset suhteet esimerkiksi ystävät auttoivat pakenemaan todellisuutta, johon tutkittavat tarttuivat.

Neljäntenä ryhmänä olivat kouluikäiset 7-8-vuotiaat. Tässä ikäluokassa pojat kokivat isän menetyksen eritoten raskaana. Realiteettitajun kehittymisen myötä lapset eivät pysty pakenemaan todellisuutta eivätkä siis avioeroa. Perheen hajoaminen koettiin koko elämää uhkaavana tapahtumana, jota helpottamaan lapset vaativat esimerkiksi materiaa. Tutkimuksissa on käsitelty paljon elintason ja heikon taloudellisen tilanteen merkitystä

hyvinvointiin uusperheissä, jota myös tässä tutkimuksessa on käsitelty erityisesti yksinhuoltajavanhemman kautta.

9-10-vuotiaiden kohdalla hylkäämisen ja menetyksen tunteita torjuttiin aktiivisuudella ja harrastaneisuudella. Tämä saattaa johtaa pinnan alla kytevien tunteiden käsittelemättömyyteen, jota lasten aktiivisuus hämää. Lapset myös häpesivät avioeroa, vaikka ymmärsivät jo tässä iässä niiden olleen yleisiä. Vanhempien ja lasten välit olivat koetuksella vihan tunteiden vuoksi, joka näkyi myös somaattisin oirein pääsärkynä ja vatsaoireina. Murrosiässä avioeroon suhtautuminen oli jo realistisempaa, jolloin lasten kanssa pystyi keskustelemaan erosta. Haasteena koettiin sukupolvien välisen rajan hämärtyminen, yksinhuoltajavanhemman tukeutuessa liikaa murrosikäiseen lapseensa. (Kinnunen 1990, 27-32.)

5. Johtopäätökset ja luotettavuuden tarkastelua

Seuraavassa kappaleessa käyn läpi kirjallisuuskatsaukseni pohdintaa, johtopäätöksiä sekä sen luotettavuutta. Tämä on erittäin tärkeä osa tutkielmaa, jolloin tutkimuksia pohditaan kriittisin silmin. Luotettavuus on jokaisen tutkimuksen tärkeitä kohtia, jotka antavat kriittistä näkökulmaa omalle sekä tuleville tutkimuksille. Koska aihettani Suomessa enemmän tutkineita tutkijoita on vain muutama, kriittinen pohdinta asettuu vielä suurempaan rooliin.

5.1. Pohdinta

Tutkielmassani tarkastelin tutkittavaa aihetta kirjallisuuskatsauksella, eli käytännössä tutkin mitä aiheesta on jo kirjoitettu. Suurin osa käyttämistäni kirjoista oli suomalaisia, joiden seassa oli myös ulkomaalaisia artikkeleita, tutkimuksia sekä pohdintoja. Tutkielmani aiheen ollessa vähän tutkittu aihe, seuraavassa kappaleessa tuon myös esille tutkimukseen sekä sen määrittelyyn liittyviä haasteita. Aiheesta löytyy paljon samankaltaisuuksia eri tutkijoiden kesken, mutta erittäin paljon eriävyyksiä, jotka lähinnä liittyvät esimerkiksi haasteesta tutkimukseen valikoiduista perheistä sekä tutkimustiedon luotettavuudesta.

Tutkielmani kietoutui perhe teeman ympärille, jossa pääpainotus oli uusperheessä. Uusperhettä oli melko vaikea määrittellä sen epäselvien rajojen takia, joka jättää tulkitsemisen varan periaatteessa jokaiselle uusperhe-elämää viettävästä perheestä. Onhan se melko selväkin asia monien tutkijoiden kieltäessä edes perheen yleispätevän määrittelyn (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 7). Perhetutkimusta on tehty pitkään, mutta uusperheen ollessa kuitenkin tuore suuntaus, tiettyä määritelmää on vaikea tehdä, jos sellaiselle on edes tarvetta. Selvitin uusperheiden lukumäärän Suomessa, joka tilastokeskuksen mukaan on 52 207 (Tilastokeskus, 2016, uusperhe). Luku ei kuitenkaan anna kokonaiskuvaa uusperheistä, sillä tähän lukuun lasketaan vain uusperheissä asuvat alle 18-vuotiaat lapset. Periaatteessa siis kaikki täysi-ikäiset ja vanhemmat lapset eivät enää muodosta uusperhettä, vaikka tuskin perhe lakkaa olemasta siinä vaiheessa. On vaikea edes arvioida, kuinka paljon uusperheitä oikeasti on, saati uusperheiden lasten hyvinvoinnin tilaa, ilman laajaa laadullista tutkimusta aiheesta. Ritala-Koskinen (2003) kirjoittaa tutkimuksessaan myös siitä, että unohdetaan helposti lasten

viettävän suuren osan päivästä muualla kuin kotona. Tästä voidaan tehdä johtopäätöksiä, ettei kaikki lasten hyvinvointiin liittyvät seikat välttämättä johdu perheensisäisistä ongelmista ja asioista. (Ritala-Koskinen, 2003 136.)

Tutkimuskysymykseni: Miten lapset kokevat uusperheen? Ja miten he siinä voivat? Johtopäätökset sekä tulokset jäivät melko suppeiksi pienten tutkimusotosten takia. Aihetta koskevien tutkimusten lukumäärä Suomessa oli vähäinen ja tutkimusta tehneiden henkilöiden lukumäärä jäi myös vähäiseksi. Uusperhetutkimusta Suomessa tekevät pääsääntöisesti tietyt henkilöt, joiden artikkelit nousevat esille ja niissä korostui kirjoittajien selvä oma näkemys asiaan. Uusperheiden tila ja lasten hyvinvointi niissä on näiden tutkijoiden mielestä hyvä, mutta kuitenkin aihetta käsiteltiin kriittisesti. Lukemani tutkimusten perusteella tutkielmani aiheesta tehdyt tutkimukset eivät anna oikeaa kuvaa uusperheissä olevista lapsista.

Käsitellyissä tutkimuksissa lasten hyvinvointi uusperheissä näyttäytyy positiivisena, johon vaikuttaa tutkimusotannon suppeus, jolloin tutkimukseen valikoituneita lapsia oli vähän. Puhuttiin myös uusperheiden olevan vaikeita kiinnisaatavia ja tutkimukseen valikoituvien perheiden olevan hyvin toimivia perheitä, joka saattaa vääristää tutkimustuloksia. Pääpainotukseni oli suomalaisissa uusperheissä, mutta vähäisen aineiston vuoksi otin myös uusperheet kansainvälisesti huomioon. Kansainvälisissä aineistoissa oli otettu aihe paljon laajemmin huomioon ja esimerkiksi uusperheiden ongelmat yleisesti näyttäytyivät samalla tavoin kuin Suomessakin.

Tutkielmassani perehdyin uusperheiden välisissä suhteissa tarkastelemaan nimenomaan lasten hyvinvointia, joka on Suomessa edelleen kovin tuntematon kenttä. Kuitenkin maailmalla tästä perspektiivistä ollaan hyvin kiinnostuneita (Furstenberg & Spanier 1984). Suomessa eniten uusperhetutkimukseen lapsen näkökulmasta ovat perehtyneet Ritala-Koskinen sekä Jallinoja usealla teoksellaan, joita hyödynnän tutkielmassani.

Lapsitutkimus on melko vanha tutkimuksen suuntaus perhetutkimuksen sisällä, ja monet tutkimukset ovat katsoleet lapsuuden vaikutuksia myöhempään aikuisuuteen. Tämä perspektiivi ei kuitenkaan Turusen (1998) mukaan auta ymmärtämään uusperhesuhteita.

Uusperheen tutkiminen kokonaisuutena tuottaa hankaluuksia pohdittaessa sitä, ketkä edustavat uusperhettä. Esimerkiksi usein uusperhetutkimukset ovat keskittyneet isä- tai äiti puolen rooliin tai esimerkiksi äidin kertomuksiin erosta sekä uusperheen muodostamisesta. Tällöin tutkimuskohteen määrittely on melko helppoa, mutta ei välttämättä anna kokonaisvaltaista ja oikeaa tietoa. Tutkimusta uusperheestä on tehty lähinnä aikuisten perspektiivistä, sekä sitä on leimannut ydinperhemalli ajattelu. Tällöin tutkimuksissa uusperhe mielletään kaikille sen jäsenilleen samana yhteisenä perheenä. Uusperhetutkimuksessa siihen käytetyt mallit ja välineet vastaavat ydinperheen toimintamallia, eivätkä näin ollen sovellu uusperhekentälle. (Ritala-Koskinen 1993, 29-32; Ritala-Koskinen 2003, 121.)

Monet tutkimukset käyttävät tutkimuksissaan vertailuasetelmaa. Uusperhettä verrataan esimerkiksi yksinhuoltajaperheisiin sekä ydinperheisiin. Yksinhuoltaja- ja uusperheiden välistä vertailuasemaa on perusteltu lasten eron kokemisella, kun taas ydin- ja uusperheitä niissä asuvien kahden aikuisen vuoksi. Asetelmat eivät kuitenkaan ole realistisia, sillä perhetyypit eroavat kuitenkin hyvin paljon toisistaan. (Broberg 2010, 41; Spruit & Goede, 2004, (3-4): 77-90.) Uusperhe voidaan sanoa määriteltäväksi yksilöllisesti perheen sisällä, mutta eri uusperhetutkimukset määrittelevät sen taas omalla tavoillaan.

Uusperhetutkimuksen kenttää varjostaa tutkittavien perheiden valikoituminen uusperheisiin. Osallistuvat ovat yleensä valkoisia, keskiluokkaisia ja hyvin toimivia uusperheitä. Uusperheet ovat niin vaikeasti tavoitettavia tutkimuskohteita, että tutkimuksiin valikoituminen tapahtuu esimerkiksi lehti- ja radioilmoitusten tai yhdistysten kautta. (Ritala-Koskinen 1993, 30).

Uusperhe on kokonaisuudeltaan vaikea määritellä ja suhteita rakennettaessa sosiaaliset ja psykologiset ulottuvuudet nousevat keskiöön. Lapsien kiintymyssuhteet aikuisiin rakentuvat niiden merkityksellisyyden ja läheisyyden kautta. Uusperhekokonaisuus luo omat vaikeutensa näihin suhteiden luomisprosesseihin, jolloin puntaroidaan esimerkiksi juridisia oikeuksia sekä velvollisuuksia, jolloin pinnalle nousee kysymys biologisuudesta. Biologisia vanhempia pidetään oikeina lapsen vanhempina suomalaisessa kulttuurissa. Biologisen pohjan puuttuessa uusperheissä, ”oikean vanhemmuuden” ja ”oikean perheen” muotoutuminen on ongelmallista. (Ritala-Koskinen 2003, 124.)

Perhetutkimuksessa huomiota on alettu kiinnittämään aikuisperspektiivistä lapsiin, mutta lasten liittäminen pelkästään yksiselitteisesti perheeseen, vaikuttaa lasten yhteiskunnalliseen näkyvyyteen. Tutkimuksissa lapsi liitetään yleensä perheeseen ja tutkitaan sen vaikutuksia, kun unohdetaan, että lapset elävät suuren osan päivästäan muissa instituutioissa kuten päiväkodissa, koulussa tai esimerkiksi harrastuksissa. (Ritala-Koskinen 2003, 136.) Tämän merkitys voi olla suurikin tutkittaessa lasten hyvinvointia, joka ei ole pelkästään sidoksissa perheeseen.

5.2. Eettisyys ja luotettavuus

Jo tutkielman alkuvaiheessa ei voi välttyä luotettavuuden ja eettisyyden miettimiseltä. Tutkijan täytyy aina pystyä perustelemaan aihevalinta ja sen tärkeys (Tuomi & Sarajärvi 2002, 126). Hyvänä tutkimuksena pidetään aihetta, joka soveltuu tutkijan edustamalle tieteenalalle, kiinnostaa itse tutkijaa sekä sillä tulisi olla yhteiskunnallista merkitystä (Hirsijärvi ym. 2013, 77-78). Näistä syistä aiheeni juuri valikoitui tutkittavaksi. Vaikka aiheeni ei ole lähtöisin kentältä kohtaamastani ongelmasta tai asiasta, lapsi on nostettu isoksi aiheeksi esimerkiksi uutisoinnissa ja lasten hyvinvointiin perheellä on suuri merkitys. Tutkielmani aihe oli selkeärajainen, jolloin tutkittavana oli nimenomaan uusperheiden lapset. Jo tehdyistä tutkimuksista, joissa jollain tapaa mainittiin lapsi, suurin osa keskittyi silti äidin tai isän näkökulmaan, joka näin ollen oli vaikea rajata täysin pois tutkielmastani.

Validiteetti eli pätevyys tarkoittaa tutkimuksen mittaamista juuri niiltä osin, mitä on tarkoituskin. Niiltä osin validiteetti omaa tutkielmassani ei välttämättä ole täysin pätevä. Luotettavuutta eli reliabiliteettia mietittäessä, sen tärkeys tulee paremmin esille omassa aineistopohjaisessa tutkielmassa eli lähinnä maisterivaiheessa pro gradu -tutkielmassa. Sillä tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta, jolloin uudestaan mitattaessa tulosten täytyy olla samat kuin edellisellä kerralla. Tiedonkeruun ja tutkimuksen toteuttamisen vaiheiden tarkka kuvailu lisää reliabiliteettia. Luotettavuuteen vaikuttaa myös aihetta tutkivien määrä, joka tarkoittaa oman tutkielmani kohdalla heikkoa luotettavuutta. (Hirsijärvi ym. 2013, 231-233; Latvala & Vanhanen-Knuutinen 2003, 37.) Luotettavuutta pohdin kuitenkin paljon tutkielmaa tehdessä. Tutkimuksia lukiessa nousi esille aiheeseeni valikoituvien perheiden niukkuus, joten katsauksesta jää pois huomattava osa uusperheistä. Antaako tutkimuksiin osallistuvat

uusperheet vain tietynlaisen, ehkä väärän ja yksipuolisen kuvan uusperheiden tilasta. Kuinka luotettavana tutkimuksia siis voidaan ylipäättään pitää. Tutkielmassani olen myös pyrkinyt etenemään objektiivisesti ilman, että omat mielipiteet tai ennakkokäsitykset ohjaisivat työtäni. Koska motivaationi aihetta kohtaan lähti omasta uusperhetaustastani ja sen negatiivista kokemuksesta, oma asennoituminen voisi vaikuttaa paljonkin tutkielmani reliabiliteettiin. Koen kuitenkin, että pystyin onnistuneesti sulkemaan omat kokemukset tutkielmassani.

Oman tutkielmani kohdalla luotettavuuteen vaikuttaa myös artikkeleiden julkaisuvuosi. Vanhat artikkelit ja tutkimukset perhetutkimuksen kentällä saattavat olla jo vanhentuneita selittämään uusperheiden nykytilaa. Tutkielmassa tulisi käyttää myös kansainvälisiä lähteitä, joita omassani oli melko niukasti. On vaikea hyödyntää ulkolaisia artikkeleita, jotka keskittyvät oman maansa tilaan, kun oma aiheeni on spesifioitu koskemaan Suomea. Jouduin kuitenkin käyttämään tutkielmassani paljon ulkolaisia lähteitä, sillä uusperheitä ja sen tilaa on tutkittu paljon enemmän kansainvälisesti. Tutkimustulokset olivat kuitenkin hyvin samansuuntaiset suomalaisiin perheisiin ja lapsiin verrattuna.

5.3. Jatkotutkimusaiheita

Oma henkilökohtainen kiinnostukseni aihetta kohtaan sekä oma uusperhetausta oli suurin inspiraatio ja syy tutkielmaani, joka syveni kirjoittaessa. Lähinnä siitä syystä, että uusperhetutkimusta on tehty Suomessa vähän otoksen ollessa niukka, jolloin uusperheissä elävien lasten hyvinvoinnin tilasta ei välttämättä saada oikeaa kuvaa. Jatkotutkimukselle on siis ehdottomasti tilaa. Aihetta voisi syventää pro gradu -tutkielmaan, jossa voisi laajemmin tutkia uusperheiden lapsia ja sen vaikutuksia yleiseen hyvinvointiin sekä oppimistuloksiin. Tutkimus on myös yhteiskunnallisesti tärkeä, koska lasten hyvinvointi on suuressa roolissa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Jatkotutkimusta ajatellen olisi tärkeä löytää monipuolisesti uusperheitä, jotka eivät edustaisi tähän asti tehtyjen tutkimusten otantaa. Problemaattiseksi saattaisi muodostua sellaisten uusperheiden löytäminen, joilla on ongelmia ja haluavat tulla osaksi tutkimusta. Jatkotutkimusta ajatellen, siinä tulisi ottaa huomioon myös uusperheet, joiden lapset ovat yli 18-vuotiaita, mutta asuvat kotona. Itselleni mysteeriksi jäi esimerkiksi muun arjen vaikutus lasten hyvinvointiin, esimerkiksi päiväkodin, koulun arki ja muiden harrastustoimien vaikutukset.

Mikäli aihetta laajentaisi pro gradu -tutkielmaan koskien lasten hyvinvointia uusperheissä, pitkittäistutkimus voisi toimia siinä tapauksessa erittäin hyvin. Se tarjoaisi katsauksen hyvinvoinnista pitkältä aikaväliltä, jolloin pystyttäisiin selvittämään uusperheiden vaikutuksia lasten myöhempään elämään ja aikuisuuteen. Aineistonhankintamenetelmänä tutkimuksen tarkoituksen vuoksi käyttäisin haastattelua, jolloin haastateltavien vastaukset eivät olisi ennalta harkittuja ja niitä voisi verrata myöhempään vastauksiin samoilta tutkittavilta.

6. Lähteet

- Acock, A. C., & Demo, D. H. (1994). *Family diversity and well-being*. Thousand Oaks (Calif.): SAGE Publications.
- Alanen, L., & Bardy, M. (1991). *Lapsuuden aika ja lasten paikka: Tutkimus lapsuudesta yhteis-kunnallisena ilmiönä* Valtion painatuskeskus.
- Beer, W. R. (1988). *Relative strangers: Studies of stepfamily processes* Rowman & Littlefield.
- Booth, A., Dunn, J., & Dunn, J. F. (2014). *Stepfamilies: Who benefits? who does not?* Routledge.
- Broberg, M. (2010). *Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi*.
- Brown, S. L. (2004). Family structure and child well-being: The significance of parental cohabitation. *Journal of Marriage and Family*, 66(2), 351-367.
- Ganong, L.H., & Coleman, M. (2004). *Stepfamily relationships: Development, dynamics and interventions*, New York: Kluwer Academic/Plenum.
- Castrén, A. (2009). *Onko perhettä eron jälkeen? : Eroperhe, etäperhe, uusperhe*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Cherlin, A., & McCarthy, J., Remarried Households: Data from the June 1980 Current population survey. *Journal of marriage and the family* 1985, 47, 23-30.
- Dunn, J. (2004). Annotation: Children's relationships with their nonresident fathers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(4), 659-671.
- Forsberg, H., Forsberg, H., Nätkin, R., & Anttonen, A. (2003). *Perhe murroksessa : Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Furstenberg, F. F., & Spanier, G. B. (1984). *Recycling the family: Remarriage after divorce*.

- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (1997). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hytönen, M., Hytönen, M., & Anttonen, A. (2017). *Perhe ja avioliitto muutoksessa*. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus.
- Jaakkola, R., & Sääntti, R. (2000). *Uusperheitten lapset ja vanhemmat : Perheitten rakenne, toiminta ja talous*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Jallinoja, R., Jallinoja, R., Hurme, H., & Jokinen, K. (2014). *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jallinoja, R., Jallinoja, R., Ketokivi, K., Nätkin, R., Rönkä, A., Kinnunen, U., . . . Kirsi, T. (2009). *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Johansson, K. (Ed.). (2007). *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen*. Turku: Turun yliopisto.
- Keurulainen, A. (2014). *Muuttuva suomalainen perhe*.
- Kinnunen, I., Kinnunen, I., Kyrönseppä, U., & Koskinen, S. (1990). *Muuttuvat perhesuhteet : Miten lapsi selviytyy uusperheessä?*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Kivivuori, J. S., J. (2004). Helsingin nuoret rikosten tekijöinä ja uhreina. oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 204. helsinki.
- Latvala, E., & Vanhanen-Nuutinen L. (2003) Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa Janhonen, S., & Nikkonen, M. (toim. 2003): Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. 2.uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Luoma, I., Puura, K., Tamminen, T., Kaukonen, P., Piha, J., Räsänen, E., . . . Almqvist, F. (1999). Emotional and behavioural symptoms in 8–9-year-old children in relation to family structure. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 8(4), S40.
- Ritala-Koskinen, A. (1993). *Onko uusperheestä perheeksi? : Tutkimus uusperheen kulttuurisesta kuvasta suomalaisten naisten- ja perhelehtien konstruoimana*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ritala-Koskinen, A. (2001). *Mikä on lapsen perhe? : Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*.
- Rosenholm, H. (1989). *Uusperhe - uusi mahdollisuus*. Porvoo ; Hki ; Juva: WSOY.

- Salminen, A. (2011). No title. *Mikä Kirjallisuuskatsaus?: Johdatus Kirjallisuuskatsauksen Tyyppeihin Ja Hallintotieteellisiin Sovelluksiin*. Vaasa: Vaasan Yliopisto. Viitattu 10.03.2017.
- Scanlan, L., Douglas, G., Robinson, M. G., Butler, I., & Murch, M. (2003). *Divorcing children: Children's experience of their parents' divorce* Jessica Kingsley Publishers.
- Shalay, N., & Brownlee, K. (2007). Narrative family therapy with blended families. *Journal of Family Psychotherapy*, 1 (2), 17-30.
- Spruijt, E., de Goede, M., & Vandervalk, I. (2004). Frequency of contact with nonresident fathers and adolescent well-being: A longitudinal analysis. *Journal of Divorce & Remarriage*, 40(3-4), 77-90.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-3215. 2016. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.2.2019].
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2016/perh_2016_2017-05-26_tie_001_fi.html
- Tolkki-Nikkonen, M. (1990). *Parisuhde, perhesuhde, olosuhde : Mikä pitää avioliiton koossa 15 vuoden jälkeen?*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.